

Putilov u širokim potezima pokazuje ono zajedničko, opće, što biljine, povijesne pjesme i balade objedinjuje i daje nam mogućnost da postavimo niz problema među kojima je svakako pitanje klasifikacije jedno od težih. Prema već ustaljenoj podjeli i Putilov je podijelio epske pjesme na biljine, povijesne pjesme i balade i reklo bi se da tu zapravo nema problema, a osobito ne onakvih kakvi se otvaraju pri podjeli lirske poezije. Pa ipak, listajući zbornik mogla bi se upravo na toj razini postaviti neka pitanja. Jesu li sve povijesne pjesme u ovom zborniku zaista epske? Složit ćemo se s B.N. Putilovim da je "siže - osnova epske pjesme, njezina duša" (str.10), ali upravo u vezi s tim postavljamo pitanje: postoji li siže u povijesnim pjesmama kao što su *Pesnja razincev, Razin i kozačij krug (Pesnja 1 i 2), Esaul soobščetaet o kazni Razina* i dr.? Čini nam se da u tim pjesmama nema sižea, da su to tipične lirske pjesme s povijesnom tematikom. I zatim: po čemu se ostale povijesne pjesme koje imaju siže zapravo razlikuju od balada koje u zborniku slijede za njima? Pjesme kao što su *Avdotja Rjazanočka, Ščelkan, Vzjatije Kazani, Mastrjuk Temrjukovič* mogli bismo, po našem mišljenju proglasiti baladama. I uopće, možemo li govoriti o posebnom žanru - povijesne pjesme?

Dio koji se odnosi na balade također nam otvara neka pitanja. Jesu li ovdje svi tekstovi balade? Imaju li svi oni siže, "epsku dušu"? kako kaže Putilov. Čini se da nemaju sve. Pjesme *Molodec bežit iz nevoli, Pašnja - mesto krovavoj bitvy, Mat', sestra i žena oplakivajut ubitogo, Zamužnaja doč ptaškoj priletaet v rodnoj dom* i dr., proglasili bismo ipak lirskima s izrazitim pripovijednim karakterom.

Bez obzira na postavljena pitanja, pred nama je vrijedan zbornik koji pokazuje da se i vrsni znalci kao što je B.N. Putilov mogu naći u zamkama koje im postavlja klasifikacija usmene poezije. Uostalom, u folkloristici se na mnoga pitanja ne može jednoznačno odgovoriti pa će nam tako i ovaj zbornik, ako ga shvatimo kao praktičnu primjenu jedne od mogućih klasifikacija usmene epske poezije, dobro doći u provjeri naših postavki i odgovora na pitanja.

TANJA PERIĆ-POLONIJO

Fol'klornyj teatr narodov SSSR, otv. red. O.N. Kajdalova, "Nauka", Moskva 1985, 248 str.

Još jedna u već povelikom broju sovjetskih knjiga s problematikom folklornog kazališta. Riječ je o zborniku u kojem se nalazi dvanaest članaka o četrnaest "nacionalnih" oblika folklornog kazališta. Autori su: V.E. Gusev, N.H. Nurdžanov, M.H. Kadyrov, S.A. Kaskabasov, G.I. Spataru, M. Allahverdiev, E. Petrosjan, P. Bel'skis, V. Najdakova, V.S. Bryžinskij, B. Magomedgadžijeva i T.G. Gulca. Nepotpisani uvod zbornika smješta folklorni teatar u cjelinu narodne umjetničke kulture i folkloru kao njezina važnog dijela. Među nedovoljno proučenim aspektima folkloru kao predstavljačkog stvaralaštva spominje se istraživanje folkloru kao izvora scenskog umijeća. U tom smislu nedvosmislen je primjer mnogih naroda SSSR-a, gdje je zaista profesionalno kazalište nastalo na folklornim tradicijama, koristeći se i iz folkloru posuđenim "arsenalom". Pisac uvoda se zalaže za takvo istraživanje folklornog teatra koje će u obzir uzeti umjetničke vrijednosti.

Folklorni se teatar određuje kao skup različitih pojava narodnog dramskog stvaralaštva, od kazališnih pojava u pravom smislu do teatarskih elemenata u izvedbama epike i lirike ili epizoda unutar obreda. Autori u zborniku ograničili su se u svojim radovima na one oblike igre i obreda koji u sebi sadrže "elemente teatralnosti". Pitanja određenja folklornog kazališta i njegovih oblika i dalje je predmet diskusije, što se pokazalo i na konferenciji o folklornom teatru naroda SSSR-a održanoj u Taškentu 1982. godine. Nesuglasice su uglavnom oko razlikovanja "doteatarskog" i "teatarskog" koje je svojedobno uveo V.E. Gusev, i pokazalo se da je takvo dihotomno razlikovanje neprikladno. Tendencija je, dakle, širenje područja folklornog teatra na gotovo sve oblike koji ukuljučuju predstavljačko umijeće. U zborniku ima radova koji su za temu odabrali "prave" kazališne pojave, ali ima i onih kojima je predmet izvan područja folklornog kazališta, u sferi teatraliziranih obreda, itd.

Kolektivnost stvaralaštva, improvizacija, vedar svjetonazor, uzajamno djelo-

vanje izvođača i publike, itd. u uvodnom su tekstu zbornika pomalo nasilno nametnuti kao zajednička obilježja folklornog kazališta općenito. Ne bismo mogli osporiti gornju tvrdnju - ta su obilježja, uostalom, već davno primijećena u radovima ranijih istraživača. Ostaje ipak dojam da su te karakteristike derivirane iz međusobno vrlo različitih žanrova folklornog kazališta, pa i da se mnoštvo raznorodnih oblika predstavljanja objedinjuje pod kapom termina folklorno kazalište. Tim se spasonosnim terminom zatim imenuje nekohherentan i prilično umjetan pojam. S druge strane, različitost žanrova također se navodi kao jedno od važnih obilježja tog područja. Čini se da je pisac uvoda ponešto neprikladno nastojao ujediniti vrijedne a raznorodne priloge. U zborniku je obrađena građa iz Rusije, Ukrajine, Bjelorusije, Tadžikistana, Uzbekistana, Kazahstana, Moldavije, Azerbejdžana, Armenije, Litve, Burjatije, Mordovije, Dagestana i Abhazije. Materijali nisu dovedeni u vezi komparativističkim metodama, a nije bilo moguće ni pokazati evoluciju folklornih kazališnih oblika unutar pojedinih kultura. Tu, naravno, nisu obuhvaćene sve kulture naroda SSSR-a, pa možemo očekivati i drugu knjigu slične tematike.

IVAN LOZICA

Skazki i pesni roždennye v doroge.
Cyganskij fol'klor sastavili i pereveli Efim Druc i Aleksej Gessler, izdatel'stvo "Nauka", glavnaja redakcija vostočnoj literatury, Moskva 1985, 520 str.

Knjiga *Priče i pjesme rođene na putu* sadrži: predgovor (L.N. Čerenkov), uvod *Cigani Rusije i njihov folklor* (E. Druc - A. Gessler), bilješku o sastavljačima, tekstove (121 priča i 269 pjesama), komenatare uz priče i pjesme, literaturu i notne priloge.

U predgovoru se navodi da je zanimanje za cigansko usmeno stvaralaštvo u Rusiji počelo u prvoj polovici 19. stoljeća, potom se proširilo na proučavanje povijesti, etnografije i jezika Cigana, a u posljednjem desetljeću istraživanja su intenzivirana zbog

ubrzanog procesa integracije Cigana s ruskim sredinama. Tamo gdje su ciganska naselja brojnija izdaju se zbornici ciganskih priča, balada i pjesama. Najbrojnija i najrasprostranjenija etnografska ciganska grupa u SSSR-u jesu ruski, odnosno sjeveroruski Cigani, koji su se, živeći s Rusima više od tri stoljeća, formirali kao grupa s izrazitim etnografskim i jezičnim osobinama različitim od drugih Cigana, pa je usmena - pjesnička i pripovjedačka tradicija bogatija utjecajima ruskog folklor. Istodobno se značajnije preobrazio folklorni materijal što je uvjetovano materijalnim i duhovnim životom Cigana. Folklorni zapisi, objavljeni u ovoj knjizi, nastali su u mjestima gdje je najviše Cigana - u sjeverozapadnim oblastima RSFSR (lenjingradskoj, novgorodskoj, pskovskoj i karelijskoj). Tamo su se u "čisto ciganskom" obliku sačuvala tradicionalne pjesme, koje se izvode u uskom krugu rodbine i drugoga zbog čega ostaju svojina jedino Cigana i gotovo su nepoznate okolnim sredinama.

U raspravi *Ruski Cigani i njihov folklor* riječ je o porijeklu Cigana, njihovu obiteljskom životu, običajima; o putovima raseljavanja iz pradomovine Indije od 10. do 11. stoljeća u gotovo sve zemlje svijeta, o ciganskim etnografskim grupama u svijetu, njihovim stradanjima u raznim zemljama, načinu života, fizičkom izgledu, zanatima, osobito kovačkom, kalaisanju posuđa, rukotvornim vještina: pletenju košara, trgovanju, bavljenju konjima, liječenju, nadriječkarstvu, gatanju i umijećima (pjevanje, muzika, ples), te o njihovom neobičnom jeziku i dijalektima preko kojih je utvrđena pradomovina Cigana. Jednom riječju govori se o svemu što taj narod određuje i stavlja u izniman položaj.

Otkako je Ištvan Vaji, ovladavši dijalektom mađarskih Cigana, utvrdio srodstvo tog jezika s indijskim, a Nijemac August Pott uvjerljivo dokazao da je ciganski jezik blizak drevnom jeziku Indije - sanskrtu i novoindijskom - hindi jeziku, prestalo je vjerovanje u legendu po kojoj se u Evropi držalo da su Cigani porijeklom iz Egipta, a na osnovi raznih jezičnih elemenata koje su Cigani na putovanjima uzimali iz jezika drugih naroda (Afganistana, Irana, zemalja Male Azije, Grčke, bal-